

ХЕРМАН ХЕСЕ
ОПИСАНИЕ НА ЕДИН
ПЕЙЗАЖ

Превод от немски: Елена Иванова, 1986

chitanka.info

От седмица живея в приземния етаж на една вила, в съвсем нова за мен обстановка, сред местност, общество и култура, нови за мене, и понеже засега се чувствам много сам в този нов свят, а есенните дни ми се струват дълги в тишината, на хубавия ми голям кабинет, търпеливо се заемам с тези записки като с картинна мозайка. Все пак е някаква работа, придава уж смисъл на самотиите ми и пусти дни, и най-малкото е занимание, което нанася по-дребни щети, отколкото важната и високо платена дейност на толкова много хора.

Мястото, където пребивавам, се намира във Френска Швейцария, съвсем близо до кантоналната и езикова граница. Гостувам на един приятел, който ръководи лечебно заведение, и живея досама санаториума, вероятно лекарят скоро ще ми го покаже по-отблизо. Засега знам малко за него, само това, че е разположен върху обширни, покрити с хубави градини земи на някогашно господарско имение, в огромна сграда с красива архитектура, която наподобява замък и обгражда няколко вътрешни двора, и както ми казаха, е приютила много пациенти, санитарни, лекари, болногледачи, работници и служители, а аз живея в една от новите пристройки и нито виждам, нито чувам нещо от всичките тия многобройни обитатели. През лятото вероятно не е така, но сега, през ноември, на зелените пейки няма никой и когато няколко пъти на ден правя кратката си разходка из парка или отивам в голямата сграда да попитам нещо в канцеларията или да предам пощата, по градинските алеи, по кънтящите стълбища и коридори, по площадките с чакъл и дворовете най-много да срещна забързана болногледачка, монтьор или помощник на градинаря, а гигантската сграда тъне в пълна тишина, сякаш е необитаема.

Просторният санаториум, нашата малка вила с две лекарски жилища, няколкото по-модерни постройки, в които се помещават кухнята, пералнята, гаражите, оборите, дърводелските и други работилници, са разположени заедно с обширните насаждения на ботаническата градина, парниците и оранжерии в огромен парк с величествено феодален, но и малко кокетен облик. Тъй като не съм в състояние да правя по-далечни разходки, този парк, чиито тераси, алеи и стълби постепенно се спускат от господарския дом към брега на езерото, засега е моят пейзаж и свят, всичко, което виждам, и главно към него са насочени вниманието и любовта ми. Ония, които са го посадили, явно са се ръководили от две тенденции или пристрастия:

към живописно-романтично разделяне на пространството на поляни и групи дървета и към засаждане и отглеждане не само на хубави и умело групирани, но и възможно най-необикновени, редки и чуждоземни дървета. Доколкото виждам, това е обичайно изобщо за господарските имения наоколо, а вероятно и последният господар и обитател на този дом е донесъл склонността към екзотични растения от Южна Америка, където е имал плантации и е изнасял тютюн. Въпреки че тези две страсти, романтичната и ботаническата, понякога си противоречат и влизат в сблъсък, опитът за тяхното примирение в някои отношения е определено успешен и разхождайки се из този парк, се чувствуващ привлечен и възрадвам ту от хармонията между растения и архитектура, от очарованието на изненадващи гледки и величествени пейзажи на безкрайната езерна шир или на фасадата на замъка, ту от отделни растения, от тяхната ботаническа оригиналност, възраст или жизненост, които приканват да ги разгледаш по-отблизо. Всичко започва още досами дома — там на най-горната полукръгла тераса в големи саксии сияят с хубостта си няколко южни растения, между тях едно портокалово дърво, богато отрупано с налети и ярки, малки плодове, което в никакъв случай не изглежда хилаво, измъчено или дори недоволно, както са обикновено растенията, пренесени от други географски ширини в непривичен за тях климат, а с дебелилото си напрацяло стъбло, с кръгло подрязаната си корона и златните си плодове ми се струва блажено и здраво. А недалеч от него, малко по-надолу и по-близо до брега, се откроява странно яко растение, по-скоро храст, отколкото дърво, посадено обаче не в саксия, а в естествена почва и с почти същите малки, твърди, обли плодове. Това е един чудноват трън, крайно своенравен и наежен на кълбо, като за отбрана, непроницаем, многостеблен и клонат, а плодовете му не са тъй златисти като онези портокали джуджета. Това е огромен, много стар христов венец, по-нататък тук-там се срещат и други.

Наред с няколко дървета от семейството на тиса и на кипариса с внушителни и някак странни силуети стои и един баобаб, самотен и сякаш малко меланхоличен, но силен и здрав, потънал като в сън в безупречната си симетрия, и за доказателство, че усамотението не може да му се отрази, носи на най-горните си клони два-три тежки, едри плода. Към тези рядкости, съзнателно засадени поотделно сред поляните с явната цел да привлекат вниманието и възхищението на

посетителя, се присъединяват, също тъй съзнавайки донейде своята оригиналност и позагубили от невинността си, група обикновени дървета, преобразени обаче от градинарското изкуство — преди всичко плачещи върби и брези в изискана и замечтана поза, дългокоси принцеси от сантиментална епоха, сред тях и една смешна плачеща ела, чийто ствол на определена височина се привежда и заедно с клоните се стреми към земята. От това противоестествено отклонение в развитието се е образувал плътен висящ свод, елата прераства в колиба или пещера, където може да влезе, да се скрие и да живее човек, сякаш е нимфата на странното дърво.

Сред най-хубавите дървета от ценната сбирка са и няколко разкошни стари кедъра; най-красивият от тях докосва с горните си клони короната на един дебелостволест дъб, най-старото дърво в имението, много по-старо от парка и къщата. Има и няколко добре развиващи се мамонтови дървета, устремени повече встрани, отколкото нагоре, вероятно под напора на честите силни и студени ветрове. За мене най-прекрасното дърво в целия парк е не някой от изисканите чужденци, а една стара, достопочтена сребърна топола с огромен ръст, разклоняваща се малко над земята в два могъщи ствола, всеки от които би могъл да бъде гордостта на цял парк. Листата ѝ още не са оредели, в зависимост от играта на светлината и вятъра, цветът им прелива от сребристосиво през богата гама от кафеникаво, жълтеникаво, дори розово, в тежко тъмносиво, но винаги запазва някакъв остър, метален блясък. Когато в огромната двойна корона залудува вятър, а небето, както още се случва в тия ранни ноемврийски дни, има влажния, бездънно син цвят на лятото или е забулено с тъмни облаци, се разиграва божествен спектакъл. Това достолепно дърво е достойно за поет като Рилке или за художник като Коро.

Паркът е оформен по английски образец и стил, а не по френски. Искали са да създадат кът от привидно естествена, дива природа и на места тази илюзия е почти пълна. Вгледаме ли се обаче по-внимателно в постройките, в грижливо поддържания терен и наклона му към езерото, веднага разбираме, че тук няма и помен от природа и дива растителност, има само култура, дух, воля и дисциплина. Харесва ми, че всичко това все още личи в парка. Може би щеше да бъде по-хубав, ако по-малко се грижеха за него, ако изглеждаше по-занемарен и подивял. По алеите щеше да избуи трева, а в пукнатините на

каменните стъпала и огради — папрат; мъх щеше да покрие поляните, декоративните постройки щяха да се порутят, всичко щеше да говори за стремежа на природата към безразборното възпроизводство и безразборен упадък, вратите на тоя изискано хубав свят щяха да бъдат отворени за пустош и мисъл за смърт, щяха да се виждат опаднали сухи клони, трупове и пънове на умрели дървета, покрити с блатна растителност. Нищо подобно. Силният и упорит човешки дух и култивиращата воля, които някога са проектирали и засадили парка, властвуват в него и днес, поддържат го и не позволяват на пустошта, безредието и смъртта да пристъпят дори крачка. Нито трева пониква по алеите, нито мъх по поляните, не позволяват на дъба да оплете с клоните си съседния кедър, а на строените в шпалир, миниатюрни и траурни дървета да забравят приличието и да се измъкнат от закона, по който са оформени, подрязани и превити. Мястото, където от болест, възраст, буря или сняг е рухнало и загинало дърво, не се оставя на хаоса на смъртта, нито на безразборно никнещите филизи, а в разкопаната земя посадват младо, тънко и миловидно дръвче с две-три клонки и няколко листа, което послушно се вмести в приетия ред и до което стои силен и одялан кол, за да го крепи и пази.

Така едно произведение на аристократичната култура е оцеляло в съвсем друго време и волята на неговия създател, онзи последен господар, който подарил имението си на едно благотворително дружество, все още се зачита и властва. Подчинява му се високият дъб и кедърът, както и хилавият млад подраст с колче, подчинява му се всяка група дървета, а паметта му се почита и увековечава с достоен паметник от класицизма на последната градинска тераса, отделена от крайбрежната тръстика и водата с една последна широка поляна. Също и единствената видима рана, която бруталната епоха е нанесла на този хубав микрокосмос, скоро ще изчезне и заздравее. През последната война една от по-горните поляни е трябвало да бъде преорана и превърната в нива. Но празното място пак очаква брана и вила, за да бъде заличена нахлулата грубост и отново да се засее трева.

Ето че казах едно-друго за моя хубав парк и все пак повече неща забравих, отколкото описах. Дължа възхвала на яворите и кестените, не споменах пищните дебелостеблени глицинии във вътрешните дворове, а преди тях трябваше да се сетя за великолепните брястове, най-хубавият от които расте съвсем близо до моето жилище, между

вилата и главната сграда, по-млад, но по-висок от достопочтения дъб отсреща. Стволът на този бряст излиза от земята здрав и дебел, но оттам нататък се стреми да израсне висок и строен и след късо енергично засилване избуява в множество клони като водна струя, напиреща нагоре и разпръскваща се във всички посоки, стройна, весела, жадна за светлина, докато се успокои във висока, красиво заоблена корона.

Ако в тази подредена и култивирана местност нямат достъп примитивното и дивото, на края на парка двата свята се сблъскват на всяка крачка. Още когато го засаждали и оформяли, плавно спускащите се алеи завършвали в пясъка и блатата на равния, покрит с тръстика бряг, а в по-нови времена много по-осезаемо се почувствувало съседството на буйната, оставена сама на себе си растителност. Преди няколко десетилетия езерата в околността били свързани с канали, вследствие на което равнището на тукашното езеро спаднало с два-три метра и се открила ивица земя. Понеже не знаели какво да правят с този пояс, предоставили го на дивата природа и сега тук на километри се простира блатиста, четинеста, малко недъгава гора, една джунгла от елши, брези, върби, тополи и други дървета, поникнали от семена, донесени от вятъра, която бавно превръща някогашното пясъчливо дъно в горска почва. На места се виждат ластари на дъбове, които явно не се чувствуват добре тук. Мога да си представя, че през лятото цъфти папурът, че расте сребриста пушица и онези високи перести орхидеи, които познавам от блатистите поляни край Боденското езеро. В тази дива растителност намират убежище много животни, там освен патици и други водни птици живеят и бекаси, чапли и кormорани, зърнах да прелитат лебеди, а завчера от горичката излязоха две сърни и с малки игриви подскоци спокойно пресякоха една от широките поляни в парка.

Големият поддържан парк и примитивната млада гора върху крайбрежната ивица, които, ако не описах, то поне изброих, сякаш представляват цяла местност, а всъщност са най-близкото обкръжение на нашия дом. Разходя ли се в нея четвърт час, оставам с впечатлението, че тя е нещо завършено, един ограничен малък свят, който също като парка в големия град ни удовлетворява за малко, доставя ни радост и ни замества останалата природа. В действителност всичко това — паркът, декоративната градина,

овощните градини и горският пояс, са само преддверие и стъпало, което води към нещо много по-голямо и по-завършено. Спуснеш ли се към брега по хубавите алеи под високите брястове, тополи и кедри, покрай пищните корони на секвоите великани, чиито дебели стволлове с канелен цвят са се скрили на топло в колибата от увиснали жилави клони, покрай баобаба и смрадликата, плачещите върби и христовия венец, тогава пред очите ти се разкрива истинският и вечен пейзаж, за който са характерни не хубост и оригиналност, а величие: един просторен, открит, прост, безкраен пейзаж. Зад кафеникавата горичка от крайбрежна тръстика, която се полюшва и танцува на вятъра, на километри се простира езерото, при тихо време — небесносиньо, при буря — тъмно синьо-зелено като ледник, а от другата страна (ако тя не е потънала, както често се случва, в сива опалова мъгла) ниски планински вериги се открояват със спокойните си, но енергични очертания на фона на небето, безкрайно над простора на тая илюзорна равнина. От трийсет и пет години, когато живеех край Боденското езеро, не съм виждал такъв пейзаж. Езерна и небесна шир, мирис на вода и водорасли, люлееща се тръстика, разходки по влажния пясък, над мене в безкрайното небе облаците и няколко птички — колко много обичах това някога! Оттогава, без да го осъзнавам напълно, съм живял все край високи планини, характерни с точни, резки очертания, докато тукашната се състои най-вече от небе, въздух, мъгла, вятър, движение. Сега точно не ми е до размишления и тълкувания, иначе би могло да се измисли нещо хубаво за връщането ми от статичния в динамичния свят. Ето го пак, говори ми на познат език, този безкраен като морска шир, влажен, огледален, забулващ се и разбулващ се, вечно изменящ се свят, в който водата и небето владеят всичко друго. Често дълго стоя на брега с шапка в ръка и с вятъра в косите си, обвеян от звуците и уханията на младостта, изправен пред погледа на един свят, който упорито ми напомня миналото, който изпитателно ме оглежда като баща завърналия се от дълго странстване син, и въпреки това не чувствавам отсъствието си като изневяра. Изглежда, че вечното винаги гледа на преходното с превъзходство, колебаещо се между подигравката и търпението, и така аз, старият човек, усещам как духът на това влажно и хладно пространство ме оглежда и изпитва, лекичко ми се подиграва, но не ме унижава. Всички нови срещи със земята и природата си приличат, поне за нас, творците — сърцето ни послушно

и с любов се отзовава на простото и привидно вечното, бие в такт с удара на вълните, диша с вятъра, лети с облаците и птиците, изпитва любов и признателност за светлините, багрите и звуците, чувства се причастно, сродно с тях и никога не получава от вечната земя, вечното небе друг ответ освен онзи равнодушен, полуподигравателен поглед на големия към малкия, на възрастния към детето, на вечното към нетрайното. Докато противопоставяме, упорито или смирено, гордо или отчаяно, на мълчанието — езика на вечното — временното и преходното, от чувството за малоценност и нетрайност се поражда гордото и отчаяно чувство на човека, на най-вероломния, но най-любещия, на най-младия, но най-живия, на най-блудния, но най-изстрадалия син на земята. И ето, нашето безсилие е преодоляно, ние вече не сме нито нищожни, нито непокорни, не се стремим да се слеем с природата, а противопоставяме на нейното величие своето, на нейната трайност своята променливост, на илюзорната ѝ вечност познанието си за смъртта, на равнодушието ѝ своето любещо и страдащо сърце.

Може да ви се стори, че вече съм скицирал тази изключителна, божествена местност, необикновено живописна с есенните си багри. Но аз още не съм свършил. Освен равните тлъсти угари, многото градини и паркове, брега, езерото, пръстена от гористи възвишения и хълмисти вериги на Юра, който обгръща почти целия хоризонт, в нея властва и привлича още нещо: планините, Алпите. По това време на годината те почти не се виждат или най-много веднъж само за половин или един час отвъд хълмовете се появява нещо бяло или синьо, или розово, триъгълник или многоъгълник; прилича на облак, но все пак за секунди издава другата си материя и структура, отмества далечния хоризонт още по-назад и в същия миг разрушава усещането за безкрайност, защото окото долавя там, загатнато от синьото или розовото, нещо твърдо, някаква граница, стена. А два пъти надвечер освен белите, неясни и отделни планински очертания с върха Юнгфрау по средата, обжарени от слънцето, с потънали в синя сянка склонове. В оная далнина, където над хълмовете всичко се разтваря в светлина, мъгла и небе, те много леко, но решително чертаеха граница, сияеха до залез-слънце с мека, нежна светлина, после незабележимо угасваха и изчезваха и окото, колкото и очаровано и благословено да бе от тях, не

усещаше липсата им, тъй неземно и почти нереално бе това прекрасно явление.

Един ден обаче ненадейно ми се разкри съвършено друга, нова и величествена гледка на Алпите. Беше неделя, преди обяд направих малката разходка, която позволяваха силите ми, върнах се много уморен, нахраних се, свалих обувките си и легнах на дивана, прочетох няколко стари писма и дори една приказка на братя Грим (О! С колко много дарове, неувяхващи вече цял век, са дарили тия братя своя народ!), започнах да обмислям отговора на едно от писмата, но скоро задряхах. Малко след това на вратата леко се почука, аз и бездруго не бях заспал дълбоко, дойде докторът, за да ми каже, че ще излиза със синчето си, и ме покани да отида с тях. Начаса се приготвих, качихме се в колата и потеглихме към най-близкия връх на Юра, прочут с изгледа си към Алпите. Скоро преминахме полето от големи ниви с ряпа и овощни градини, чисто поддържани ниски лозя, засадени като по конец в редици на равни разстояния, които покриват южните склонове на хълмовете, после пътят бързо се заизкачва през смесена гора от кафяв буков шумак, свежа елхова зеленина и есенножълти лиственици и след малко ни изведе на хиляда или повече метра височина. Стигнали бяхме билото, оттук нататък пътят ставаше почти равен. Слязохме от колата, изкачихме се още малко по една оголена поляна и пред нас се откри величествена и всъщност страховита гледка — Алпите, отделни части от които по-скоро бяхме доловили, отколкото видели, докато изминавахме последната отсечка от пътя. Езерото и цялата долина пред нас не се виждаха, потънали в лека синкава мъгла, която още не се беше сгъстила, но почти напълно ги закриваше, и само тук-там потрепваше подобно на леко дихание и откриваше късче земя, но като цяло създаваше впечатление за абсолютен покой и неподвижност. Ако човек се загледаше надолу, оставаше с чувството, че невидимото в действителност езеро се разширява и простира на стотици мили чак до подножието на тази гигантска планина, която там отсреща, отвъд мъглата, се извисява в небето, гола и открита. Оттук не се виждат една или няколко планински групи, а целите Алпи от най-източната част на страната до последните савойски зъбери и била, гръбнакът на Европа като на огромна риба, един неподвижен, ясен, студен, чужд, зъл и заплашителен свят от скали и ледове, враждебно, студено син със стръмнини, на места ярко огрени за кратко от

слънцето, чийто вечен сняг студено, искрящо, отрезвяващо и почти абстрактно отвърщаше на светлината. Грамадна, няма, вледенена, строга, отбранителна барикада, разполовяваща нашия свят; замръзнали като огромна верига от лава, Алпите се извисяваха с острите си вечни върхове в хладното есенно небе. На тая гледка аз отвърщах с някакъв ужас, с някакво чувство на страх, примесено с блаженство, и мразовити тръпки — сякаш ме поливаха със студена вода, беше ми болно и хубаво, чувствавах се освободен и същевременно потиснат. Както след работа преди лягане отваряме прозореца и от всекидневието, баналността и сигурността на обичайното хвърляме поглед към пламтящото със студени звезди зимно небе, така и сега гледахме от нашия връх, който с пътя, хотела, виличките и параклиса създаваше непоклатимо впечатление за уют и опитоменост, през необятното море от мъглявина към онова голямото, непознатото, непоклатимото, нереалното. Малко по-късно, когато това силно чувство се бе поутоляло, внезапно си спомних за картината на един художник. Но това не беше нито Ходлер^[1], нито Калам^[2], нито някой друг от нашите големи изобразители на Алпите, а старият художник от Сиена Симоне Мартини^[3], който ги бе рисувал далеч преди откриването им. От него има една картина, на която самотен рицар язди към далечината и неизвестността, а напреки през платното се простира гола планина, неподвижна, с остри върхове и хребети, бодлива като гръбнака на костур.

[1] Фердинанд Ходлер (1853–1918) — швейцарски художник, близък до експресионизма. — Б.ред. ↑

[2] Александър Калам (1810–1864) — швейцарски художник и график, рисувал величествени алпийски пейзажи. — Б.ред. ↑

[3] Симоне Мартини (1284–1344) — италиански художник, работил в Сиена; наред с Джото главен представител на живописата от Тречентото. — Б.ред. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.